

UDC 930.85(4-12)

YU ISSN 0350-7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA XXXV

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),
MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,
DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,
ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,
SVETLANA M. TOLSTAJA (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),
KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE

2005

било доста турцизама. Опевао је борбе за ослобођење српских градова, учеснике на бојном пољу и прговараче са невероватном тачношћу, јер су чињенице које је изнео данас научно потврђене.

У целини гледано, ово двојезично издање *Историје Славено-Срба* од изузетне је важности не само за истраживаче (историчаре, лингвисте, етнологе): оно пружа могућност вишеслојне комуникације и са широм читалачком публиком.

Гордана Благојевић

РЕЛИГИЈА И ИДЕНТИТЕТ НА КОСОВУ

Ger Dejzings, *Religija i identitet na Kosovu*,
Biblioteka XX vek, Beograd, 2005.

Ова књига угледног холандског културног антрополога Гера Дејзинга, професора на Универзитетском колеџу у Лондону (UCL), представља врло значајан допринос научној анализи укупних етно-религијских односа на Косову и Метохији до јануара 1999, с освртом на многе историјске догађаје, који су, по његовом мишљењу, имали значајан утицај на обликовање мултикултурног идентитета ове турске балканске регије. Аутор је покушао да оспори уобичајену аксиоматску теоријску премису да су ратови у бившој Југославији (а посебно на Космету), после слома глобалног комунистичког поретка, избили као последица древних и непомирљивих анимозитета између јасно препознатљивих и омеђених етничких група. Он истиче да је проблем много комплекснији, доказујући да етно-религијски идентитети нису неки јасно профилисани културно-историјски ентитети него, напротив, врло флуидне и лабилне категорије, на које посебно утичу доминантни политички, економски, социјални и демографски чиниоци у датом историјском тренутку. У перио-

дима политичких промена људи могу променити свој идентитет или – тељеније – изнова формулисати начине на које стварају групе и поистовећују се с другима. У том контексту, ни косовски проблем се не може сагледавати кроз уобичајену дихотомију, српско-албанско, него је потребно применити један шири приступ, који на тачнији начин одсликава сву шароликост косовско-метохијског мозаика и свих његових пробелма. Професор Дејзинг је посебно анализирао колебљивост извесних етничких група (косметски Цигани, Египћани односно Ашкалије, словенски муслимани – Бошњаци, Арнауташи) у погледу дефинисања свог национално-верског идентитета, наглашавајући да је та колебљивост вазда била условљена актуелним политичким кретањима; затим судбину мањинских, претежно изолованих етничких група (нпр. Хрвати из Летнице и Јањева), међуверске односе унутар албанске популације и у вези с тим, сукобе између босанске улеме и албанских дрвишких редова на Космету, као и примере традиционалног ходочашћа муслиманских верника на хришћанска

светилишта (нпр. долазак муслиманских цигана у Грачаницу или дервиша у Острог). Међутим, посебну пажњу привлачи ауторова анализа религијског идентитета и национализма код Албанаца (покрет Наима Фрашерија – Ђербелаја) и Срба (антрополошка генеза косовског мита). Наглашавајући невероватне сличности између албанског мита о Кербели и српског мита о косовском боју, Дејзингс покушава да понуди теоријско утемељење настанка модерне албанске и српске националне идеје. Иако покушава да остане на дистанци и да сачува неутралност у погледу извођења закључака, може се уочити одређена необјективност аутора, и нарочито његово разумевање наклоности за већину албанских политичких тежњи и аспирација. Посебну пажњу привлачи ауторово површно и злонамерно тумачење косовског мита који се, према његовом мишљењу, своди на неколико кључних одредница: 1) Бог тражи од кнеза Лазара да изабере земаљско или небеско царство; Лазарев избор небеског царства ствара нарочиту везу између Бога и српског народа, 2) Срби нису обична нација него „изабрани“ народ, чија је судбина одређена заветом датом Богу, 3) пошто су изабрани народ, Срби не смеју никад довести у сумњу своје достојанство и принципе зарад земаљске добити, 4) Срби морају пркосити непријатељима и никад се не смеју предати, макар пораз био неизбежан, 5) све то захтева личне жртве: Срби морају бити спремни да умру за те принципе, 6) неизбежна последица тог избора јесу пораз и страдање, али они су кључни елемент српског идентитета – само се кроз страдање може постићи морално савршенство, 7) то је судбина мале нације каква је српска, окружене моћним непријатељима и царствима, али у томе се састоји њена величина, и 8) Бог ће

за страдања наградити Србе, царство које је некад изгубљено поново ће ускрснути, а рачуни с муслиманским непријатељем биће изравнани. Као што се види, реч је о тенденциозном и искривљеном тумачењу темељног етно-културолошког мита код Срба, с очигледном намером да се он представи као узрочник трагедије и многих злочина који су погодили подручје бивше Југославије после пада Берлинског зида. Сигурно да највећу тежину има шеста одредница према којој Срби заправо и не могу да живе без ратова и страдања, јер су ови феномени конститутивни елемент српског националног идентитета. Другим речима, косовски мит своди Србе на трибални ентитет којем ни злочини, као начин живота, нису страни. Овакав начин размишљања не представља никакву новост. Он је већ годинама присутан у западној научној литератури и публицистици (нпр. Michael Sells, *The bridge betrayed. Religion and genocide in Bosnia*, Berkli, University of California, Press). Многи научници и новинари вазда су покушавали да злочине које су у последњим ратовима починили поједини Срби објасне неким карактеристичним историјским догађајима и митовима, у које спада и косовски завет кнеза Лазара и Милоша Обилића. Таква интелектуална колотечина добила је фактички положај теоријског аксиома који се заправо и не може доводити у питање. А истина је много другачија. Косовски завет представља чудновати спој највиших хришћанских вредности који је добио митски карактер у народној књижевности, после губитка домаћег државног оквира и вишевековне турске окупације која је срушила готово све тековине српске средњовековне државе. Косовски завет је одувек био урезан у колективно памћење Срба као историјска поука и извор надаха-

нућа. Модерни културни образац Србије, који је био изграђиван од Првог устанка 1804. до Првог светског рата 1918. године имао је извор стваралачког надахнућа у косовском миту. У том смислу, он никада није био деструктивна идеолошка премиса, него напротив, позитивна вредност која је инспирисала Србе да остваре своју политичку и културну еманципацију у токовима европских вредности и начина живота. Трагедија која се догодила на Балкану током последњих ратова не може имати никакве везе са косовским митом. Може се само говорити о манипулацији и злоупотреби те српске духовне светиње, иза које се често крио пуки прагматизам и борба за власт. Но, то није ексклузивни српске феномен. Сваки мит је подложен злоупотребама, чак и на Западу, где постоје дубоко усађене институције парламентарне демократије и грађанског друштва (што и

аутор признаје). Али поистовећивати косовски мит са убилачком идеологијом је више него злонамерно. Сигурно је да се иза таквог промишљања крију конкретни политички циљеви, јер аутор на самом завршетку књиге наводи како је Република Српска царство косовског духа. Порука је јасна: ако је српски ентитет у Босни и Херцеговини настао варварским и геноцидним радњама, онда је егзистенција таквог правно-политичког оквира правно неодржива; или другим речима: Република Српска мора да нестане.

Без обзира на овакве крупне недостатке, књигу Гера Дејзингса треба прочитати. Она садржи многе корисне чињенице и анализе које се могу искористити у разумевању и решавању тог изразито тешког и незахвалног питања положаја Косова и Метохије у балканским оквирима. У том смислу, аутор овог приказа је искрено препоручује.

Мирослав Свирчевић

THE OTHER SELF, SELFHOOD AND SOCIETY IN MODERN GREEK FICTION

Dimitris Tsiovas, *The Other Self, Selfhood and Society in Modern Greek Fiction*,
Lexington Books, Oxford, 2003, 1–289.

Димитрис Тзиовас, професор неохеленске књижевности на Универзитету у Бирмингему, посветио је ову књигу студијама грчке прозе, „Пепељуги“ грчке књижевности. Грчки песници, нарочито добитници Нобелове награде, привлачили су више пажње како читалаца тако и историчара књижевности. Грчка проза, посебно романи, посматрани су више као историјска или биографска остварења, а ретко у ширем књи-

жевном или друштвеном контексту. Иако Тзиовас не претендује да пружи целокупни преглед развоја грчког романа, обиље података које наводи, сагледавајући их кроз однос тумачења у различитим временима или школама, представљају поуздан ослонац за разумевање особености генезе новогрчке прозе. Одабрани романи које Тзиовас у овој књизи тумачи представљају, у неку руку, преломне тачке у развоју грчког биографског